

PKO Bank Polski

KOMPLET SCENARIUSZY LEKCJI O FINANSACH DLA NAUCZYCIELA

Lekcja 7, gimnazjum / klasy VII-VIII
Planujemy domowe finanse

**Materiał został objęty
patronatem honorowym
Ministra Edukacji Narodowej**

**MINISTER
EDUKACJI
NARODOWEJ**

PKO Bank Polski

Lekcja 7

Gimnazjum / klasy VII-VIII

PLANUJEMY DOMOWE FINANSE

PLANUJEMY DOMOWE FINANSE

WPROWADZENIE MERYTORYCZNE:

Budżet to zestawienie dochodów i wydatków danej jednostki organizacyjnej (np. gospodarstwa domowego, gminy, państwa) w określonym czasie. Ogólne zasady tworzenia budżetu są takie same zarówno w przypadku państwa, jak i małego gospodarstwa domowego. Aby dobrze gospodarować własnymi pieniędzmi, trzeba wiedzieć, ile ich mamy oraz ile i na co wydajemy. Początkiem tworzenia planu finansowego jest określenie wszystkich możliwych dochodów. Dla gospodarstw domowych dochodami są: wynagrodzenia z pracy stałej, zleconej i sezonowej, stypendia, emerytury, renty, zasiłki, alimenty, dochody z wynajmu mieszkania, dochody z działalności gospodarczej, dochody z działalności rolniczej, premie, prezenty.

Następnym krokiem tworzenia budżetu jest dokładne zapisanie wszystkich wydatków. Można podzielić je na grupy: do pierwszej z nich należą wydatki stałe, czyli takie, które opłacić trzeba w każdym miesiącu. W przypadku gospodarstw domowych będzie to na pewno czynsz za mieszkanie, opłaty za energię elektryczną, ogrzewanie, gaz, wodę, ścieki, telefon. Do tego raty, jeśli spłacamy zaciągnięty wcześniej kredyt czy pożyczkę albo płacimy obowiązkowe składki. W drugiej grupie wydatków należy uwzględnić wydatki m.in. na żywność i napoje, ubrania i buty, higienę i ochronę zdrowia, transport, edukację, kulturę. Do ostatniej grupy należą wydatki specjalne związane z rocznicami, wakacjami, świętami.

Po podsumowaniu wydatków należy porównać je z dochodami i sprawdzić, która wartość jest większa. Budżet, w którym w dochody są równe wydatkom, nazywa się budżetem zrównoważonym. Jeśli w budżecie dochody przewyższają wydatki, pojawia się nadwyżka budżetowa, którą można wydać na przyjemności i rozrywki, ale też można rozpocząć oszczędzanie. Jeśli przewidywane wydatki są wyższe od dochodów, pojawia się deficyt budżetowy. W odniesieniu do budżetu państwa taką sytuację nazywamy „dziurą budżetową”. Wtedy należy ograniczyć wydatki, zwiększyć dochody lub pomyśleć o zaciągnięciu pożyczki lub kredytu.

OPIS LEKCJI:

Lekcja omawia zagadnienia związane z planowaniem budżetu domowego. W trakcie zajęć uczniowie poznają źródła dochodów i podstawowe wydatki gospodarstwa domowego, analizują konsekwencje występowania w budżecie różnic między przewidywanymi wydatkami i dochodami, omawiają sposoby równoważenia budżetu oraz podejmą próbę zestawienia własnych wydatków i dochodów w określonym czasie.

CELE LEKCJI:

Uczeń powinien:

- umieć definiować pojęcia: budżet, równowaga, deficyt, nadwyżka budżetowa,
- umieć wymienić podstawowe źródła dochodów i wydatków gospodarstwa domowego,
- znać sposoby równoważenia budżetu,
- wyjaśniać konieczność planowania dochodów i wydatków gospodarstwa domowego,
- ułożyć własny budżet.

POJĘCIA KLUCZOWE:

- budżet,
- dochody,
- wydatki,
- nadwyżka budżetowa.

TREŚCI PROGRAMOWE:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Gospodarka rynkowa. Uczeń:

- podaje przykłady racjonalnego i nieracjonalnego gospodarowania,
- stosuje zasady racjonalnego gospodarowania w odniesieniu do własnych zasobów (np. czasu, pieniędzy).

Gospodarstwo domowe. Uczeń:

- wyjaśnia na przykładach, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe,
- wymienia główne dochody i wydatki gospodarstwa domowego; układa jego budżet.

Statystyka opisowa i wprowadzenie do rachunku prawdopodobieństwa. Uczeń:

- interpretuje dane przedstawione za pomocą tabel, wykresów, diagramów słupkowych i kołowych.

METODY:

- praca w grupach,
- dyskusja,
- elementy burzy mózgów,
- analiza danych statystycznych.

MATERIAŁY POMOCNICZE:

Nr 1 – tabela „Dochody i wydatki gospodarstwa domowego”

Nr 2 – wykres „Struktura wydatków gospodarstw domowych w 2015 r.”

Nr 3 – ćwiczenie „Rady dla państwa Kwiatkowskich”

CZAS:

2 godziny lekcyjne

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Na początku lekcji zapisz na tablicy słowa rzymskiego filozofa – Seneki: „Pieniądzom trzeba rozkazywać, a nie służyć”. Porozmawiaj z uczniami o tym, jak je rozumieją, interpretują? Poproś kilku ochotników o wypowiedzi. Słuchając pomysłów uczniów, zwracaj uwagę, czy wśród nich pojawią się pojęcia związane z planowaniem, zarządzaniem, kontrolowaniem finansów. Podsumowując, podkreśl korzyści planowania i panowania nad własnymi pieniędzmi, bowiem ułatwia to spełnianie marzeń i chroni przed wpadnięciem w długi.
2. Podaj temat i cele lekcji. Wspólnie zdefiniujcie pojęcie budżetu. Porównaj wypracowaną z uczniami definicję z pochodzącą ze Słownika Języka Polskiego PWN: budżet to: zestawienie dochodów i wydatków gospodarstwa domowego, przedsiębiorstwa, państwa itd. przewidzianych na przyszły okres; też: zasoby pieniężne gospodarstwa domowego, przedsiębiorstwa, państwa.
3. Poproś uczniów, aby, pracując w parach, porozmawiali o tym, skąd ludzie, gospodarstwa domowe mają pieniądze? Skąd czerpią dochody na zaspokajanie swoich potrzeb? Jakie mogą mieć źródła dochodów? Swoje propozycje uczniowie powinni zapisywać w tabeli (materiał pomocniczy nr 1). Po zakończeniu pracy poproś kilka osób o przedstawienie efektów rozmów.
4. Podziel tablicę na dwie kolumny, w jednej zapisuj podawane przez uczniów propozycje źródeł dochodów, np. wynagrodzenie z tytułu pracy etatowej, wynagrodzenie z tytułu umowy zlecenia, honoraria z tytułu umów o dzieło, dochody z działalności gospodarczej, dochody z działalności rolniczej, emerytury, renty, zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki społeczne i socjalne, alimenty, dochody z wynajmu mieszkania lub domu, stypendia, prezenty, dary, kredyty i pożyczki, dochody od posiadanego kapitału, np. (odsetki od lokat bankowych). Jeśli potrzeba, uzupełnij zapis.
5. Następnie poproś, by uczniowie wypełnili drugą kolumnę tabeli, odpowiadając na pytanie: na co ludzie, gospodarstwa domowe mogą przeznaczać posiadane środki finansowe, na zaspokojenie jakich potrzeb? Po wykonaniu pracy podawane odpowiedzi uczniów zapisz na tablicy w drugiej kolumnie jako wydatki.
6. Przedstaw uczniom dane statystyczne dotyczące struktury wydatków polskich gospodarstw domowych (materiał pomocniczy nr 2). Porównaj przedstawione na wykresie dane z zapisami znajdującymi się na tablicy. Zapyta, jakie są główne kategorie wydatków polskich gospodarstw? Które wydatki stanowią największą część ogółu, a na co gospodarstwa domowe wydają najmniej pieniędzy? Omawiając strukturę

wydatków, możesz odwołać się do wiadomości dotyczących potrzeb podstawowych (żywność, mieszkanie, ubranie) oraz potrzeb wyższego rzędu (samorealizacji, rozwoju). Poproś uczniów, aby każdy indywidualnie porównał wydatki swojego gospodarstwa domowego z wydatkami statystycznego polskiego gospodarstwa.

7. Wprowadź i wspólnie z uczniami wyjaśnij pojęcia: równowaga, deficyt, nadwyżka budżetowa. Budżet, w którym strona dochodów jest równa stronie wydatków, nazywamy budżetem zrównoważonym. Jeśli w budżecie dochody przewyższają wydatki, pojawia się nadwyżka budżetowa. A jeśli przewidywane wydatki są wyższe od dochodów, pojawia się deficyt budżetowy.
8. Podziel uczniów na grupy, rozdaj materiał pomocniczy nr 3 i poproś o przeanalizowanie opisanych sytuacji materialnych trzech rodzin. Wyjaśnij, że zadaniem uczniów będzie wskazanie źródeł dochodów oraz struktury wydatków każdej rodziny, a następnie określenie sytuacji finansowej i zaproponowanie możliwych rozwiązań zrównoważenia budżetu. Po wykonaniu zadania poproś przedstawiciela każdej grupy o prezentację efektów na forum klasy. Podsumowując wypowiedzi uczniów, zwróć szczególną uwagę na te rozwiązania, które odnosiły się do sposobów zmniejszania deficytu budżetowego, np. podjęcie dodatkowej pracy, ograniczenie zbędnych wydatków czy zaciągnięcie pożyczki lub kredytu. Mocno podkreśl, że zaciągnięcie kredytu lub pożyczki niesie ze sobą konsekwencje – każdy dług trzeba oddać wraz z odsetkami. Każdą decyzję o zaciągnięciu kredytu należy dokładnie przemyśleć i zastanowić się, czy i kiedy będziemy w stanie zwrócić pożyczone pieniądze. W przypadku powstania nadwyżki budżetowej zwróć uwagę czy wśród podanych przez uczniów rozwiązań pojawiło się oszczędzanie i inwestowanie.
9. Podsumowując lekcję, zaproponuj, aby każdy uczeń indywidualnie spróbował ułożyć swój budżet na okres np. czterech tygodni. Przypomnij, że najpierw należy wypisać swoje dochody wraz z oszczędnościami, a następnie, zaczynając od stałych wydatków, zaplanować pozostałe. Poleć, by każdy uczeń, porównując dochody i wydatki, określił, czy jego budżet jest zrównoważony. Jeśli w budżecie wystąpiła nadwyżka środków, poproś o wskazanie pomysłów na jej zagospodarowanie, jeśli pojawił się niedobór – w jaki sposób sobie z nim poradzić. Zaznacz, że uczniowie będą proszeni o prezentację wyników swojej pracy. Zwróć uwagę, aby uczniowie w prezentacjach nie przedstawiali konkretnych sum, ale pokazali strukturę swoich wydatków i dochodów. Wybór formy prezentacji pozostaw uczniom. Zadanie to może być również pracą domową.
10. Na kolejnej lekcji poproś ochotników o przedstawienie swoich budżetów na forum klasy. Porozmawiaj z uczniami, co by zmienili, planując własne dochody i wydatki po raz drugi. Zwróć uwagę na korzyści z układania budżetu, planowania swoich wydatków i dochodów. Poproś o przygotowanie krótkiej wypowiedzi „Warto planować swoje finanse”/„Nie warto planować swoich finansów”.

MATERIAŁY POMOCNICZE:

Materiał pomocniczy nr 1:

Tabela „Dochody i wydatki gospodarstwa domowego”

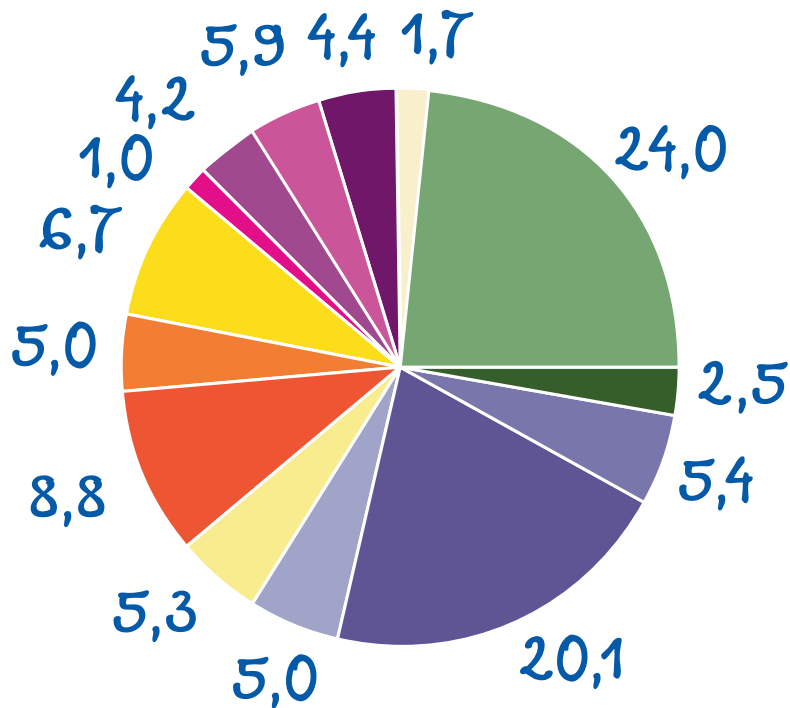
Porozmawiajcie w parach o tym, skąd ludzie, gospodarstwa domowe mają pieniądze?
Skąd czerpią dochody na zaspokajanie swoich potrzeb? Jakie mogą mieć źródła dochodów?
Swoje propozycje zapiszcie w odpowiedniej kolumnie tabeli. Następnie wypełnijcie drugą kolumnę tabeli, odpowiadając na pytanie: na co ludzie, gospodarstwa domowe mogą przeznaczać posiadane środki finansowe, na zaspokajanie jakich potrzeb?

Dochody	Wydatki

Materiał pomocniczy nr 2:

Wykres „Struktura wydatków gospodarstw domowych ogółem w 2015 r.”

- żywność i napoje bezalkoholowe
- napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe
- odzież i obuwie
- użytkowanie mieszkania i nośniki energii
- wyposażenie mieszkania i prowadzenie gospodarstwa domowego
- zdrowie
- transport
- łączność
- rekreacja i kultura
- edukacja
- restauracje i hotele
- pozostałe towary i usługi
- pozostałe wydatki
- kieszonkowe

Źródło: http://www.stat.gov.pl/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5486/3/15/1/sytuacja_gospodarstw_domowych_w_2015.pdf

Materiał pomocniczy nr 3:

Ćwiczenie „Rady dla państwa Kwiatkowskich, Nowaków i Zielińskich”

Zapoznajcie się z sytuacją materialną trzech rodzin. Określcie źródła dochodów oraz rodzaje wydatków, jakie ponosi rodzina. Zastanówcie się, jaka jest sytuacja finansowa każdego gospodarstwa, a następnie opracujcie rozwiązania dla zrównoważenia budżetu dla każdej rodziny. Wynotujcie w tabeli plusy i minusy waszych pomysłów.

RODZINA PAŃSTWA KWIATKOWSKICH

składa się z czterech osób. Pan Kwiatkowski prowadzi własną firmę, raczej nie narzeka na brak pracy. Pani Kwiatkowska jest nauczycielką, uczy w gimnazjum. Państwo Kwiatkowscy mają dwójkę dzieci – córkę, uczennicę szkoły podstawowej i syna – studenta. Ich dzieci są dobrymi uczniami. Córka była laureatką konkursu plastycznego i recytatorskiego, syn – otrzymuje stypendium naukowe. Kwiatkowscy nie mają większych problemów finansowych. Czasami nawet uda im się odłożyć trochę pieniędzy do skarpety.

PAŃSTWO NOWAKOWIE

to starsze małżeństwo. Pan Nowak jest człowiekiem schorowanym, pobiera rentę inwalidzką. Pani Nowakowa niestety od paru lat nie może znaleźć w swoim mieście pracy. Zajmuje się domem i działką. Państwo Nowakowie żyją z ołówkiem w ręku, a i tak często wydają więcej niż zaplanowali. Zrezygnowali już prawie ze wszystkich przyjemności – ich jedyłą rozrywką są krzyżówki, seriale telewizyjne i spotkania na działce.

PAŃSTWO ZIELIŃSCY

są małżeństwem z trójką dzieci w wieku szkolnym. Pani Zielińska nie pracuje, zajmuje się dziećmi. Pan Zieliński jest kierowcą w miejskich zakładach autobusowych. Aby starczyło do pierwszego, ostatnio pan Zieliński przyjął propozycję kolegi, który potrzebował pomocy w zakładzie naprawiającym sprzęt AGD. Zielińscy inwestują w swoje dzieci – starają się spełniać wszystkie ich zachcianki. Ostatnio nawet wymienili komputer i dokupili drukarkę.

	Plusy przyjętego rozwiązania	Minusy przyjętego rozwiązania
Rodzina Kwiatkowskich może:		
Rodzina Nowaków może:		
Rodzina Zielińskich może:		

Ćwiczenie opiera się na pomysłowości uczniów. Ważne, aby wśród podawanych rozwiązań znalazły się takie, które odnoszą się do sposobów zmniejszania deficytu budżetowego, np. podjęcie dodatkowej pracy, ograniczenie zbędnych wydatków czy zaciągnięcie pożyczki/kredytu i racjonalnego zagospodarowania nadwyżki budżetowej.

Przykładowe rozwiązanie:

	Plusy przyjętego rozwiązania	Minusy przyjętego rozwiązania
Rodzina Kwiatkowskich może:		
Wydawać na bieżące potrzeby	Przyjemność, wygoda	Brak zabezpieczenia finansowego na przyszłość, niepotrzebne zakupy, uleganie reklamom
Oszczędzać w skarbnice	Natychmiastowa dostępność środków, możliwość wykorzystania w nagłej potrzebie	Utrata wartości w przypadku wzrostu cen towarów (inflacji), możliwość kradzieży, rezygnacja z zakupów w danym momencie i odłożenie konsumpcji dóbr i usług na przyszłość
Oszczędzać na lokacie bankowej	Bezpieczeństwo środków, gwarancja zwrotu zainwestowanych środków (kapitału) wraz z odsetkami, finansowanie przyszłych zaplanowanych i niezaplanowanych wydatków, małe ryzyko	Brak natychmiastowego dostępu do pieniędzy, rezygnacja z zakupów w danym momencie i odłożenie konsumpcji dóbr i usług na przyszłość
Inwestować na giełdzie	możliwość osiągnięcia dużych zysków – finansowanie przyszłych wydatków	Duża niepewność i ryzyko – możliwość straty, rezygnacja z konsumpcji bieżącej
Rodzina Nowaków może:		
Szukać źródeł dodatkowych dochodów, np. sprzedaż produktów z działki	Dodatkowe dochody w budżecie rodziny	Ryzyko niesprzedania produktów
Kontrolować i ograniczyć zbędne wydatki		Ograniczenie bieżącej konsumpcji
Zaciągnąć pożyczkę/kredyt	Dodatkowe środki na zaspokojenie bieżących potrzeb	Konieczność oddania długu wraz z odsetkami
Rodzina Zielińskich może:		
Kontrolować i ograniczyć wydatki	Planowane i przemyślane zakupy, nieuleganie zachciankom, modzie, reklamie	Ograniczenie bieżącej konsumpcji
Szukać dodatkowych źródeł dochodów	Dodatkowe dochody w budżecie rodziny	

